

OŚWIECENIE

XIII. ZBIOROWOŚĆ I JEDNOSTKA W POEZJI I DRAMACIE POLSKIEGO OŚWIECENIA

- Zbiorowe portrety społeczeństwa polskiego w poezji i dramacie Oświecenia.
- Odzwierciedlenie najważniejszych wydarzeń politycznych drugiej połowy XVIII w. w poezji i dramacie tych czasów.
- Poezja i dramat wobec przemian obyczajowych, moralnych i światopoglądowych epoki.
- Poeci w służbie spraw zbiorowości i poeci „prywatni” w epoce Oświecenia.
- Jakie sfery przeżyć i doznań indywidualnych mogły być przedstawione w poezji tej epoki.
- Poezja wobec natury i kultury.
- Czy wśród bohaterów komedii (i innych gatunków dramatycznych) Oświecenia można znaleźć ciekawie zarysowane osobowości?
- Koncepcje życia i losu ludzkiego w poezji i dramacie.
- Charakterystyka twórczości wybranego poety (dramaturga) tej epoki, ukazująca sposoby przedstawienia spraw publicznych i prywatnych.

Utwory:

Podstawą do opracowania tematu może być dobra znajomość utworów zawartych w antologiach:

Poezja polska XVIII wieku, oprac. i wstęp Z. Libera, Warszawa 1976; *Świat poprawiać – zuchwałę rzemiosło. Antologia poezji polskiego Oświecenia*, oprac. T. Kostkiewiczowa i Z. Goliński, Warszawa 1981 (lub wyd. nast.), *Wiersze imienne poeetów z drugiej połowy XVIII wieku*, oprac. B. Wolska, B. Mazurkowa,

T. Chachulski, Warszawa 2011; także – znajomość wybranych utworów dramatycznych: F. Bohomolca, F. Zabłockiego (*Fircyk w zalotach, Sarmatyzm, Król w kraju rozkoszy*), W. Bogusławskiego (*Krakowiaci i górale, Henryk VI na łowach*), J.U. Niemcewicz (*Powrót pośta*). Również – wybory poezji (wraz z zawartymi w nich wstępami): F. Karpińskiego (*Poezje wybrane*, Wrocław 1997, BN, s. I, nr 89), F.D. Książnina (*Wiersze wybrane*, Warszawa 1981), I. Krasickiego (*Wybór liryków*, Wrocław 1985, BN, s. I, nr 252), A. Naruszewicza (*Liryki wybrane*, Warszawa 1964, *Poezje zebrane*: t. 1, Warszawa 2005, t. 2, Warszawa 2009, t. 3, Warszawa 2012), S. Trembeckiego (*Wiersze wybrane*, Warszawa 1965), T.K. Węgińskiego (*Wiersze wybrane*, Warszawa 1974).

Opracowania:

- J. Abramowska, „*Bajki i przypowieści*” Krasickiego czyli krytyka sztuki sądzienia, „Pamiętnik Literacki” 1972, z. 1.
- W. Borowy, *O poezji polskiej w wieku XVIII*, wyd. 2, Warszawa 1978.
- M. Cieński, *Literatura polskiego oświecenia wobec tradycji i Europy. Studia*, Kraków 2013 (wybrane rozdziały).
- Czytanie Książnina*, red. B. Mazurkova, T. Chachulski, Warszawa 2010.
- Czytanie Naruszewicza. Interpretacje*, red. T. Chachulski, Wrocław 2000 (tu szczególnie interpretacje *Pieśni ciarlatańskiej na jarmarku*, *Do Stanisława Augusta*, satyr *Szlachetność i Głupstwo*, *Balonu*).
- Dramat polski. Interpretacje*, cz. I, red. H. Ciecchowicz i Z. Majchrowski, Gdańsk 2001 (tu szczególnie: T. Kostkiewiczowa, *Fircyk w zalotach*; P. Mitzner, *Cud mniemany czyli Krakowiaci i Górale*; K. Kurek, *Powrót pośta*).
- Dramaty Franciszka Zabłockiego. Interpretacje*, red. M. Cieński i T. Kostkiewiczowa, Wrocław 2000 (tu szczególnie: P. Matuszewska, *Zabobonnik*; T. Chachulski, *Żółta szlafmyca*; T. Witczak, *Sarmatyzm*).
- Z. Goliński, *Ignacy Krasicki*, Warszawa 1979 (lub wyd. nast. 2002).
- P. Kaczyński, *Rodzina w literaturze stanisławowskiej. Motywy – konwencje – poglądy*, Wrocław 2009.
- M. Klimowicz, *Oświecenie*, Warszawa 1972 (lub wyd. nast.), cz. I rozdz. 2–3, cz. II rozdz. 3–4, cz. III rozdz. 1–2, cz. IV rozdz. 2–3.
- T. Kostkiewiczowa, *Horyzonty wyobraźni. O języku poezji czasów Oświecenia*, Warszawa 1984.
- T. Kostkiewiczowa, *Klasycyzm, sentymentalizm, rokoko. Szkice o prądach literackich polskiego Oświecenia*, Warszawa 1975 (lub wyd. nast.).
- T. Kostkiewiczowa, *Książnina jako poeta liryczny*, Wrocław 1971.
- T. Kostkiewiczowa, *Polski wiek światła. Obszary swoistości*, Wrocław 2002.

- T. Kostkiewiczowa, *Z oddali i z bliska. Studia o wieku oświecenia*, Warszawa 2010.
- Z. Libera, *Oświecenie*, Warszawa 1974 (lub wyd. nast.).
- B. Mazurkova, *Na ziemskich i niebieskich szlakach. Studia o poezji Franciszka Zabłockiego i Franciszka Dionizego Książnika*, Katowice 2008.
- A. Nasiłowska, *Poezja opisowa Stanisława Trembeckiego*, Wrocław 1990.
- R. Przybylski, *Klasycyzm, czyli prawdziwy koniec Królestwa Polskiego*, Warszawa 1983 (lub wyd. nast.).
- Z. Raszewski, *Bogusławski*, t. 1–2, Warszawa 1972.
- M. Rutkowska, *Terminologia dramatu i teatru w polskim oświeceniu*, Poznań 2007.
- Słownik literatury polskiego Oświecenia*, red. T. Kostkiewiczowa, Wrocław 1977 (lub wyd. nast., szczególnie hasła: Elegia, Erotyk, Komedia, Liryka, List poetycki, Oda, Okolicznościowa literatura polityczna, Satyra, Sielanka).
- J. Snopek, *Oświecenie. Szkic do portretu epoki*, Warszawa 1999.
- R. Sobol, *Franciszek Karpiński*, Warszawa 1979.
- Cz. Zgorzelski, *Naruszewicz – poeta*, w: *Od Oświecenia ku romantyzmowi i współczesności*, Kraków 1978.

XIV. „NA CO ROZUM ZDA SIĘ?” BAJKI XBW – OŚWIECENIOWE ARCYDZIEŁO

— Tradycja gatunku: antyk, średniowiecze, Europa nowożytna, wątki orientalne; bajka w dawnej Polsce. Poetyka i „filozofia” gatunku, odmiany gatunkowe (bajka epigramatyczna, narracyjna), gatunki pokrewne. J. de La Fontaine i G. E. Lessing. Bajka ezopowa.

— Oświeceniowa kariera bajki – powody atrakcyjności, autorzy, rodzaje bajek (polityczna, „czuła”, filozoficzna itp.)

— Co to jest arcydzieło? (por. opis tej kategorii np. w *Słowniku terminów literackich*, red. J. Sławiński, Wrocław 1998).

Bajki i przypowieści

— Spójny zbiór, zasady budowy, układ kompozycyjny. Rola i znaczenie tytułu, motta i wierszy poprzedzających (*Do dzieci, Wstęp do bajek*).

— „Bajka Krasickiego” – gatunek osobny? Cechy charakterystyczne. Budowa bajek Krasickiego, ironia, różnorodność rozmiarów, zwięzłość, „filozoficzność”; bohaterowie – zachwianie znaczenia utartych znaków alegorycznych (starość = mądrość, ubóstwo = cnota); sposób prezentacji morału.

— Bajka – gatunek moralistyczny. Bohaterowie Krasickiego: kto ma rację, a kto się myli? Po czyjej stronie staje Krasicki? Główne wątki bajek: dobro i zło, meandry ludzkiego poznania, prawo silniejszego, potrzeba wolności, pytania o ludzką naturę.

— Człowiek wśród innych: pytania o społeczeństwo, o relacje międzyludzkie, bezwzględny nakaz właściwego rozpoznania swojego miejsca w świecie. Oczywistość zła. Klasycystyczna koncepcja ludzkiej natury wobec etyki indywidualnej i społecznej; wobec wysiłków dydaktycznych i moralizatorskich polskiego oświecenia. Lustro jako miara prawdy. Zasada umiaru, złoty środek jako recepta na życie. Głos Krasickiego: „taki widzę świat”. Propozycje Krasickiego w sprawach wielkich dyskusji filozoficznych epoki.

— *Bajki nowe* – podobieństwa i różnice wobec wcześniejszego zbioru: odmiennność postaci gatunkowej, sądów i tez, stosunku do bohaterów, charakteru przesłania.

Utwory:

- I. Krasicki, *Dzieła wybrane*, oprac. Z. Goliński, t. 1–2, Warszawa 1989 lub następne wydania całości dzieł literackich Krasickiego.
- I. Krasicki, *Bajki*, oprac. Z. Goliński, Wrocław 1975, BN, s. I, nr 220.
- I. Krasicki, *Bajki i przypowieści. Monachomachia* (Reprodukcja autografu oraz reprodukcja pierwodruku), oprac. Z. Goliński, Wrocław 1976.
- Wybór bajek innych poetów polskiego oświecenia, np. A.S. Naruszewicza, F. Karpińskiego, J.U. Niemcewicza, St. Trembeckiego, w: *Antologia bajki polskiej*, oprac. W. Woźnowski, Wrocław 1982, BN, s. I, nr 239.

Źródło pomocnicze:

- E. Basara-Lipiec, *Arcydzieło. Teoria i rzeczywistość*, Warszawa 1997.

Opracowania:

- J. Abramowska, „*Bajki i przypowieści*” Krasickiego, czyli krytyka sztuki sądzenia, „Pamiętnik Literacki” 1972, z. 1.
- J. Abramowska, *Polska bajka ezopowa*, Poznań 1991.
- Mały dyptyk o wolności i prawie (O „Bajkach i przypowieściach” XBW)* w: *Literatura – Historia – Dziedzictwo. Prace ofiarowane Profesor Teresie Kostkiewiczowej*, red. A. Grześkowiak-Krwawicz i T. Chachulski, Warszawa 2006.
- M. Głowiński, T. Kostkiewiczowa, A. Okopień-Sławińska, J. Sławiński, *Słownik terminów literackich*, red. J. Sławiński, Wrocław 1998.
- Z. Goliński, *Ignacy Krasicki*, Warszawa 1979 (lub wyd. nast. 2002).
- Z. Goliński, *Kalendarz życia i twórczości Ignacego Krasickiego*, do druku przygot. M. Górski, t. 1–2, Poznań 2011.
- Z. Goliński, *Bajka*, hasło w: *Słownik literatury polskiego Oświecenia*, red. T. Kostkiewiczowa, Wrocław 1991.

- J. Kleiner, *Krasickiego „Bajki i przypowieści”*, w: tenże, *O Krasickim i o Fre-drze. Dziesięć rozpraw*, Warszawa 1956.
- T. Kostkiewiczowa, *Polski wiek światel. Obszary swoistości*, Wrocław 2002, R. IV, s. 330–341.
- A. Wierzbička, *O gramatyce „Bajek i przypowieści” Krasickiego*, „Pamiętnik Literacki” 1961, z. 2.
- W. Woźnowski, *Dzieje bajki polskiej*, Warszawa 1990.

XV. FRANCISZEK KARPIŃSKI

— *Zabawki wierszem i prozą*: nowy model sielanki; wobec tradycji antycznej, polskiej i europejskiej; podmiot mówiący, sytuacje liryczne, motywy i tematy, poezja „czuła”; inspiracje ludowe; bohaterowie i sceneria: konwencja pasterska czy prawdziwy świat Huculszczyzny? Natura i kultura; rola motywów orientalnych; polemika z deizmem i motywy stoickie. *Zabawki* jako pamiętnik liryczny. *Tęskność do kraju* – wiersz o emigracji; *Pieśń dziada sokalskiego* – poetycka stylizacja.

— *O wymowie w prozie albo wierszu* – próba poetyki: źródła twórczości, koncepcja literatury, zadania twórcy, wrażliwość literacka a wrażliwość moralna; wobec klasycyzmu.

— *Powrót z Warszawy na wieś* – autobiografizm, tradycja Jana Kochanowskiego i literatury ziemiańskiej XVII w., tło oświeceniowej elegii.

— Inspiracje ludowe: folklor Huculszczyzny, Mazowsza, Białorusi; tematy historyczne i orientalne.

— Tragedia rozbiorów: *Żale Sarmaty nad grobem Zygmunta Augusta, Do Mikołaja Repnina, Historia mego wieku i ludzi, z którymi żyłem*.

— *Pieśni nabożne*. Wobec tradycji: *Psalterz*, kolędy, pieśni wielkanocne i adwentowe dawnych wieków; artyzm kolędy *Bóg się rodzi*, Karpińskiego przekład *Psalterza* a powstanie *Pieśni*; przedstawiciele polskiego klasycyzmu wobec dawnej poezji religijnej; adresat pieśni; program społeczny: edukacja obywatelska, religijna, estetyczna niższych warstw; rola *Pieśni nabożnych* w kulturze polskiej XIX i XX wieku.

— *Historia mego wieku i ludzi, z którymi żyłem*. Biografia kreowana: *Historia* jako osiemnastowieczna autobiografia, „ja” wobec siebie, wobec historii, wobec innych; *Historia* a *Wyznania* Jana Jakuba Rousseau, rola dzieciństwa, punkty zwrotne w biografii, portrety przyjaciół, kariera poety w zwierciadle pamiętnika, świat stanisławowskiej Polski w oczach pamiętnikarza a wiedza historyczna o epoce: kreacja własnego świata.

Utwory:

- F. Karpiński, *Poezje wybrane*, oprac. T. Chachulski, Wrocław 1997, BN, s. I, nr 89; *Wiersze zebrane*, wyd. T. Chachulski, t. 1, Warszawa 2005. Ponadto znaczniejsze wybory utworów Karpińskiego zamieszczono w antologiach: Z. Libera, *Poezja polska XVIII wieku*, Warszawa 1976, wyd. 2, Warszawa 1983; *Świat poprawiać – zuchwałę rzemiosło. Antologia poezji polskiego Oświecenia*, oprac. T. Kostkiewiczowa i Z. Goliński, Warszawa 1981 i wyd. nast.
- F. Karpiński, *Zabawki wierszem i prozą*, t. 1, Warszawa 1782. Wydanie faksymilowe z posłowiem R. Sobola, Wrocław 1981.
- F. Karpiński, *Pieśni nabożne*, Supraśl 1792. Reprint pierwodruku, posłowie A. Guzek, Supraśl 1992.
- F. Karpiński, *Historia mego wieku i ludzi, z którymi żyłem*, oprac. R. Sobol, Warszawa 1987.
- F. Karpiński, *O wymowie w prozie albo wierszu*, w: *Oświeceni o literaturze. Wypowiedzi pisarzy polskich 1740–1800. Świadomość literacka w Polsce. Antologia*, cz. I, oprac. T. Kostkiewiczowa i Z. Goliński, Warszawa 1993.
- Korespondencja Franciszka Karpińskiego z lat 1763 – 1825*, zebrał i do druku przygotował T. Mikulski, komentarz oprac. R. Sobol, Wrocław 1958, „Archiwum Literackie”, t. 4.

Źródła pomocnicze:

- W. Berent, *Pustelnik*, w: tenże, *Opowieści biograficzne*, oprac. W. Bolecki, Kraków 1991.
- J.J. Rousseau, *Rozprawa o pochodzeniu i podstawach nierówności między ludźmi*, w: tenże, *Trzy rozprawy z filozofii społecznej*, oprac. H. Elzenberg, Warszawa 1956.
- J.J. Rousseau, *Wyznania*, tłum. T. Żeleński (Boy), oprac. E. Rzadkowska, Wrocław 1978, BN, s. II, nr 192 (lub inne wydanie).
- J.J. Rousseau, *Przechadzki samotnego marzyciela*, tłum. M. Gniewiewska, Warszawa 1967 lub J.J. Rousseau, *Marzenia samotnego wędrowca*, tłum. i oprac. E. Rzadkowska, Wrocław 1983, BN, s. II, nr 212.

Opracowania:

- W. Borowy, *O poezji polskiej w wieku XVIII*, wyd. 2, Warszawa 1978.
- T. Chachulski, *Franciszek Karpiński jako poeta religijny*, w: *Motywy religijne w twórczości pisarzy polskiego Oświecenia*, red. T. Kostkiewiczowa, Lublin 1995.
- T. Chachulski, *Franciszek Karpiński*, Warszawa 1998.

- M. Cieński, *Literatura polskiego oświecenia wobec tradycji i Europy. Studia*, Kraków 2013 (wybrane rozdziały).
- M. Cieński, *Kreacja pejzażu w poezji Franciszka Karpińskiego*, w: tenże, *Pejzaże oświeconych. Sposoby przedstawiania krajobrazu w literaturze polskiej w latach 1770 – 1830*, Wrocław 2000.
- A.K. Guzek, *Franciszek Karpiński*, w: *Pisarze polskiego oświecenia*, red. T. Kostkiewiczowa i Z. Goliński, t. 1, Warszawa 1992. (Tu również bibliografia i wybór utworów).
- T. Kostkiewiczowa, *Horyzonty wyobraźni. O języku poezji czasów Oświecenia*, Warszawa 1984.
- T. Kostkiewiczowa, *Polski wiek światła. Obszary swoistości*, Wrocław 2002.
- T. Kostkiewiczowa, *Z oddali i z bliska. Studia o wieku oświecenia*, Warszawa 2010.
- T. Kostkiewiczowa, *Model liryki sentymentalnej w twórczości Franciszka Karpińskiego*, Wrocław 1964.
- T. Kostkiewiczowa, *Poetyckie adresy do wrogów*, „Ethos” 1992.
- J. Kott, *Prowincjonalny Karpiński, „Twórczość”* 1966, nr 4; przedrukowane jako wstęp w: F. Karpiński, *Wiersze wybrane*, Warszawa 1966.
- M. Maciejewski, *„Największa jest miłość” (1 Kor 13,13)*, w: *Literatura – Historia – Dziedzictwo. Prace ofiarowane Profesor Teresie Kostkiewiczowej*, red. A. Grześkowiak-Krwawicz i T. Chachulski, Warszawa 2006.
- A. Mickiewicz, *Franciszek Karpiński*, „Moskowskij telegraf” 1827, nr 9; oraz tenże *Kurs drugoletni literatury słowiańskiej (1841/1842)*, Paryż 1842 (wykład 20). Oba teksty przedrukowane w wydaniach zbiorowych Mickiewicza.
- J. Piotrowski, *Pieśń i moc. Pieśni codzienne Franciszka Karpińskiego w kulturze polskiej XIX i XX wieku*, Warszawa 2012.
- Słownik literatury polskiego Oświecenia*, red. T. Kostkiewiczowa, Wrocław 1977 lub wyd. nast.; zwłaszcza hasła: Czucie, Czułość, Elegia, Liryka, Poezja-teorie, Sentymentalizm, Sielanka, Russoizm, Wymowa.
- R. Sobol, *Franciszek Karpiński*, Warszawa 1979 lub wyd. nast.
- R. Sobol, *Karpiński – Repin. W związku z odnalezieniem autografu wiersza do generał-gubernatora Litwy, „Pamiętnik Literacki”* 1980, z. 3.
- R. Sobol, *Ze studiów nad Karpińskim (1)*, Wrocław 1967.

XVI. FRANCISZEK DIONIZY KNIAŻNIN – LIRYKA LAT OSTATNICH

— Problemy tekstologiczne spuścizny po Książninie; wiersze z rękopisu puławskiego wobec wcześniejszych upodobań estetycznych poety.

— Biografia: plotki, oceny, przypuszczenia; doświadczenia epoki i schizofrenia poety.

— Tematy poezji Książnina: przyjaźń, miłość, los, kondycja człowieka, zdarzenia. Tradycje Jana Kochanowskiego. Upodobania gatunkowe; strofika; wirtuozeria i klasyczna prostota.

— Bohater liryczny – „ja” wobec siebie i innych. Perspektywa autobiograficzna: alienacja i pesymizm.

— Wiersze ostatnie. Liryka i transcendencja; Muza i Bóg; natura Książnina *sacrum*. Zmaganie z chorobą; meandry wyobraźni; ciemność, światło i kolor; wysoki lot.

— Opinie współczesnych.

Utwory:

F.D. Książnin, *Wiersze wybrane*, oprac. A.K. Guzek, Warszawa 1981 (tu też ważny wstęp).

F.D. Książnin, *Wybór poezji*, oprac. W. Borowy, Wrocław 1948, BN, s. I, nr 129. *Poezycje Franciszka Dyjonizego Książnina ręką własną pisane*, t. 1–2. Druk pomocniczy do zdjęć cyfrowych rękopisu Fundacji Książąt Czartoryskich przy Muzeum Narodowym w Krakowie, Kraków 2006.

Jedno z XIX-wiecznych wyd. zbiorowych:

— *Dzieła*, wyd. F.S. Dmochowski, t. 1–7, Warszawa 1828–1829.

— *Dzieła*, wyd. J.N. Bobrowicz, t. 1–6, Lipsk 1837.

F.D. Książnin, *Po większej części przed światem nie zgasnę. Przekłady z Horacego*, oprac. J. Wójcicki, Kraków 2011.

Opracowania:

W. Borowy, *O poezji polskiej w wieku XVIII*, wyd. 2, Warszawa 1978, rozdz. *Książnin*.

M. Cieński, *Melancholia i topografia. O niektórych przedstawieniach pejzażu w poezji F.D. Książnina*, w: tenże, *Pejzaże oświeconych. Sposoby przedstawiania krajobrazu w literaturze polskiej w latach 1770–1830*, Wrocław 2000.

A.K. Guzek, *Franciszek Dionizy Książnin*, w: *Pisarze polskiego oświecenia*, red. T. Kostkiewiczowa i Z. Goliński, t. 1, Warszawa 1992 (tu również wybór utworów i bibliografia).

- T. Kostkiewiczowa, *Kniaźnin jako poeta liryczny*, Wrocław 1971.
- T. Kostkiewiczowa, *Horyzonty wyobraźni. O języku poezji czasów Oświecenia*, Warszawa 1984, rozdz. II *Człowiek i walka namiętności*.
- T. Kostkiewiczowa, *Transcendencja w liryce Książnina*, w: *Motywy religijne w twórczości pisarzy polskiego Oświecenia*, red. T. Kostkiewiczowa, Lublin 1995.
- T. Kostkiewiczowa, *Oda w poezji polskiej. Dzieje gatunku*, Wrocław 1996, s. 163–180 i 191–197.
- T. Kostkiewiczowa, *Polski wiek światła. Obszary swoistości*, Wrocław 2002.
- T. Kostkiewiczowa, *Z oddali i z bliska. Studia o wieku oświecenia*, Warszawa 2010.
- B. Mazurkova, *Na ziemskich i niebieskich szlakach. Studia o poezji Franciszka Zabłockiego i Franciszka Dionizego Książnina*, Katowice 2008.
- Czytanie Książnina*, red. B. Mazurkova i T. Chachulski, Warszawa 2010.

XVII. WOJCIECH BOGUSŁAWSKI

- Sfery działalności artystycznej Bogusławskiego (aktor, reżyser, organizator życia teatralnego, dramaturg, tłumacz i adaptator).
- Teatr publiczny przed Bogusławskim; koncepcja teatru Bogusławskiego.
- Dramat muzyczny w Polsce przed Bogusławskim.
- Gatunki i odmiany gatunkowe dramatu w twórczości Bogusławskiego.
- Najważniejsze utwory Bogusławskiego w latach 1788–1790. Znaczenie *Lanassy* i *Taczki occiarza*.
- *Henryk VI na łowach*: okoliczności powstania i wystawienia, główne motywy myślowe utworu; opozycja dwór – wieś, natura – kultura; postać Kokla i jego piosenki.
- Aluzyjność tekstu i sytuacji scenicznych; problem gatunku – poetyka dramy.
- *Cud mniemany, czyli Krakowiacy i Górale*; problemy opery wiejskiej; *Cud* a tradycje przedstawienia wsi w literaturze polskiej; ludowość i regionalizm w *Cudzie*; cechy społeczności wiejskiej w *Cudzie*; polityczna aluzyjność i paraboliczny sens *Cudu*; postać Bardosa – katalizator ideowych i politycznych treści utworu; opera narodowa – przełomowe znaczenie *Cudu* w dziejach dramatu muzycznego.
- Porozbiorowa działalność Bogusławskiego. Rola *Iskohara*. Mozart i Szekspir w teatrze Bogusławskiego. Teatr Bogusławskiego wobec estetycznoliterackich tendencji pierwszego dwudziestolecia XIX w.

Utworthy:

- W. Bogusławski, *Henryk VI na łowach*, oprac. Z. Wołoszyńska, Wrocław 1964, BN, s. I, nr 153.
- W. Bogusławski, *Cud albo Krakowiaki i Górale*, oprac. M. Klimowicz, Wrocław 2005, BN, s. I, nr 162.
- Teatr Franciszka Zabłockiego*, t. 1–5, oprac. J. Pawłowiczowa, Wrocław 1994–1996.

Źródła pomocnicze:

- W. Bogusławski, *Dzieła dramatyczne*, Warszawa 1820–1823 (*Nędza uszczęśliwiona*, t. 12; *Lanassa*, t. 10; *Taczka occiarza*, t. 8; *Hamlet królewicz duński*, t. 4; *Iskohar*, t. 7 wraz z uwagami Bogusławskiego dotyczącymi tych sztuk).
- W. Bogusławski, *Dzieje Teatru Narodowego na trzy części podzielone*, wyd. fotooffsetowe, Warszawa 1965.
- W. Bogusławski, *Mimika*, oprac. J. Lipiński, T. Sivert, Warszawa 1965.
- Recenzje teatralne Towarzystwa Iksów*, oprac. J. Lipiński, Z. Jabłoński, Warszawa 1956.
- B. Korzeniewski, *Drama w warszawskim Teatrze Narodowym podczas dykcji L. Osińskiego (1814–1831)*, Warszawa 1934.
- A. Kowalska, *Warszawa literacka w okresie przełomu kulturowego 1815–1822*, Warszawa 1961.

Opracowania:

- M. Dębowski, *Francuskie konteksty teatru polskiego w dobie oświecenia*, Kraków 2001.
- J. Got, *Na wyspie Guaxary. Wojciech Bogusławski i teatr lwowski 1789–1799*, Kraków 1971.
- Cz. Hernas, *Narodowa poetyka „Krakowiaków i Górali”*, „Pamiętnik Teatralny” 1965, z. 4.
- Cz. Hernas, *Szkoła folkloru. Ze studiów nad „Krakowiakami i Góralami”*, „Pamiętnik Teatralny” 1965, z. 1–4.
- B. Horowicz, *Teatr operowy*, Warszawa 1963.
- I. Kiec, *Księga czyli o Dziejach Teatru Narodowego Bogusławskiego*, „Wiek Oświecenia” 16, 2000.
- M. Klimowicz, *Podstawowe dylematy tekstologiczne „Cudu albo Krakowiaków i Górali” Bogusławskiego*, „Wiek Oświecenia” 16, 2000.
- M. Klimowicz, I. Z. Siemion, *Echa krakowskie w „Cudzie mniemanym” Bogusławskiego. Bardos i machina elektryczna*, „Rocznik Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza”, Rok XXXII, 1998.

- A. Papierzowa, *Libretta oper polskich z lat 1800 – 1830*, Warszawa 1959.
- J. Pawłowiczowa, *Drama*, w zbiorze: *Słownik literatury polskiego Oświecenia*, red. T. Kostkiewiczowa, Wrocław 1977, wyd. 2, Wrocław 1991.
- Z. Raszewski, *Bogustawski*, t. 1–2, Warszawa 1971 (lub wyd. nast.).
- Z. Raszewski, *Zasada NIG*, w: tenże, *Trudny rebus. Studia i szkice z historii teatru*, Wrocław 1990.
- D. Ratajczakowa, *Komedia oświeconych*, Warszawa 1993.
- M. Rutkowska, *Terminologia dramatu i teatru w polskim oświeceniu*, Poznań 2007.
- „Wiek Oświecenia” 12, 1996 – *Wojciech Bogustawski i teatr polski w XVIII wieku* (tu artykuły: M. Klimowicza, D. Ratajczakowej, B. Judkowiak, E. Nowickiej).
- „Wiek Oświecenia” 24, 2008 – *Wojciech Bogustawski – w 250. rocznicę urodzin* (tu artykuły: D. Ratajczakowej, M. Dębowskiego, B. Judkowiak, E. Nowickiej).
- R. Wierzbowski, *O „Cudzie czyli Krakowiakach i Góralach” Wojciecha Bogustawskiego*, Łódź 1984.
- M. Witkowski, „*Flet czarnoksiężski*” w przekładzie W. Bogustawskiego, „Pamiętnik Teatralny” 1967, z. 3–4.
- Wojciech Bogustawski – ojciec teatru polskiego*, red. K. Kurek, Poznań 2009.
- Z. Wołoszyńska, *Opera i Komedia*, w zbiorze: *Słownik literatury polskiego Oświecenia*, red. T. Kostkiewiczowa, Wrocław 1977, wyd. 2 Wrocław 1991.
- Z. Wołoszyńska, *Wojciech Bogustawski*, w: *Pisarze polskiego oświecenia*, red. T. Kostkiewiczowa i Z. Goliński, t. 2, Warszawa 1994.

XVIII. FRANCISZEK ZABŁOCKI – PARADOKSY DRAMATU POLSKIEGO OŚWIECENIA

- Sytuacja Zabłockiego w Warszawie w latach 1773 – 1788.
- Komedia Zabłockiego: problem adaptacji i oryginalności.
- Różnorodność i wielonurtowość dramaturgii Zabłockiego.
- *Fircyk w zalotach*
Portrety głównych bohaterów;
Aryst i Fircyk – dwie koncepcje życia i losu ludzkiego;
Gry i maski w *Fircyku*;
Jak mówią bohaterowie *Fircyka*, jak budowany jest dialog?
Artyzm i mistrzostwo utworu.
- *Sarmatyzm*
Czy komedia jest tylko satyrą na Sarmatów? Jakie światy i środowiska skonstruowane zostały w tym utworze i co z tego wynika?

- Jak realizuje się w komedii gra głupoty i mądrości; motyw „głupiego mędrka”;
 Jak można interpretować zakończenie komedii?
- *Król w kraju rozkoszy*:
 Problemy tekstu utworu;
 Mit Arkadii i karnawalizacja świata;
 Rola czarnoksiężnika;
 Motyw szaleństwa;
 Literackie aluzje i odwołania;
 Wielowarstwowość utworu: aluzje aktualizujące.
 - Dramaty Zabłockiego a wcześniejsze komedie pisarzy Oświecenia polskiego.
 - Czy Zabłocki był polskim Moliere? Komedie Zabłockiego a komedia klasycystyczna.
 - Teatralizacja obrazu świata jako cecha wspólna dramatów Zabłockiego.
 - Zabłocki – „dostawca repertuaru teatralnego” czy dramaturg-artysta?

Utwory:

- F. Zabłocki, *Fircyk w zalotach*, wstęp i oprac. J. Pawłowiczowa, Wrocław 1961, BN, s. I, nr 176 (lub wyd. nast.).
- F. Zabłocki, *Sarmatyzm*, wstęp i oprac. L. Bernacki, Wrocław 1954, BN, s. I, nr 115.
- F. Zabłocki, *Król w kraju rozkoszy*, wstęp i oprac. J. Pawłowiczowa, Wrocław 1973, BN, s. I, nr 214.
- Teatr Franciszka Zabłockiego*, t. 1–5, oprac. J. Pawłowiczowa, Wrocław 1994–1996.

Teksty pomocnicze:

- F. Bohomolec, *Matżeństwo z kalendarza* lub *Pijacy*.
 Molière, *Mizantrop*.
 P. Marivaux, *Pałapka miłości*.
 P. Beaumarchais, *Cyrułik sewilski* albo *Wesele Figara*.

Źródła pomocnicze:

- F.K. Dmochowski, *Sztuka rymotwórcza, Pieśń III*, oprac. S. Pietraszko, Wrocław 1956, BN, s. I, nr 158 lub w: *Oświeceni o literaturze. Wypowiedzi pisarzy polskich 1740–1800. Świadomość literacka w Polsce. Antologia*, cz. I, oprac. T. Kostkiewiczowa i Z. Goliński, Warszawa 1993.

Opracowania:

- W. Borowy, *Zabłocki*, w: *O poezji polskiej w wieku XVIII*, wyd. 2, Warszawa 1978 (lub wyd. 1, Warszawa 1948).

- Dramaty Franciszka Zabłockiego: interpretacje*, red. M. Cieński i T. Kostkiewiczowa, Wrocław 2000.
- R. Kaleta, *Miejsce i społeczna funkcja literatów w okresie Oświecenia*, w: *Problemy literatury polskiej okresu Oświecenia*, Wrocław 1973.
- M. Klimowicz, *Oświecenie*, Warszawa 1975 (lub wyd. nast.), s. 175–203.
- T. Kostkiewiczowa, *Klasycyzm, sentymentalizm, rokoko. Szkice o prądach literackich polskiego Oświecenia*, Warszawa 1976 (lub wyd. nast.), s. 109–125, 420–427.
- T. Kostkiewiczowa, *Fircyk w zalotach*, w: *Dramat polski. Interpretacje*, cz. I, red. J. Ciechowicz i Z. Majchrowski, Gdańsk 2001.
- T. Kostkiewiczowa, *Z oddali i z bliska. Studia o wieku oświecenia*, Warszawa 2010 (interpretacje komedii: *Król w kraju rozkoszy*, *Fircyk w zalotach*).
- W. Kubacki, *Słowacki i Zabłocki*, „Pamiętnik Literacki” 1964, z. 1.
- A. Nicoll, *Dzieje dramatu*, tłum. H. Krzeczkowski, W. Niepokólczycki, J. Nowacki, Warszawa 1983.
- J. Pawłowiczowa, *Wstęp*, w: F. Zabłocki, *Fircyk w zalotach* (j.w.) i *Wstęp*, w: *Król w kraju rozkoszy* (j.w.).
- J. Pawłowiczowa, *Franciszek Zabłocki*, w: *Pisarze polskiego oświecenia*, red. T. Kostkiewiczowa i Z. Goliński, t. 1, Warszawa 1992.
- K. Puzyna, *Zabłocki i Słowacki*, „Dialog” 1960, nr 7.
- Z. Raszewski, *Krótką historia teatru polskiego*, Warszawa 1977, s. 66–78.
- Z. Raszewski, *Staroświecczyzna i postęp czasu*, Warszawa 1963.
- D. Ratajczakowa, *Komedia oświeconych*, Warszawa 1993 (szczególnie rozdz. V).
- M. Rutkowska, *Terminologia dramatu i teatru w polskim oświeceniu*, Poznań 2007.
- H. Stankowska, *Fircyk w zalotach* (Biblioteka Analiz Literackich), Warszawa 1962.
- Z. Wołoszyńska, *Komedia*, w zbiorze: *Słownik literatury polskiego Oświecenia*, red. T. Kostkiewiczowa, Wrocław 1977 (lub wyd. 2, Wrocław 1991).

XIX. CZY OŚWIECENIE BYŁO OKRESEM NARODZIN POWIEŚCI?

— Formy narracyjno-fabularne przed oświeceniem (epos, romans, nowelietyka); ich sytuacja w obszarze piśmiennictwa.

— W czym przejawiają się podstawowe przemiany prozy fabularnej w pierwszej połowie XVIII w. (świat przedstawiony – bohater – sposoby opowiadania – sposoby uwiarygodniania fikcji fabularnej; Lesage, Defoe, Prévost, Montesquieu)?

— Główne odmiany powieści oświeceniowej, np.: powieść edukacyjna, przygodowa, obyczajowa, sentymentalna, gotycka, powieść-traktat.

— Sytuacja powieści polskiej na tle europejskim; jakie odmiany powieści uprawiane były przez pisarzy polskich.

— Szczególne miejsce i rola *Mikołaja Doświadczyńskiego przypadków* w dziejach powieści polskiej; stosunek do wzorów obcych i cechy swoiste.

— Wybierz jedną z odmian powieści oświeceniowej i scharakteryzuj ją na przykładzie wybranego utworu zachodnioeuropejskiego i polskiego. Omów: budowę fabuły, sposób opowiadania (pozycja narratora, sytuacja narracyjna), sposób konstruowania bohatera, funkcje czasu i przestrzeni, stylistyczne cechy narracji, rolę opisu i dialogu.

— Spróbuj scharakteryzować rolę wybranego przez siebie typu powieści w dalszych procesach rozwojowych prozy narracyjnej.

— Spróbuj zająć stanowisko wobec opinii, że Oświecenie było czasem narodzin powieści.

Utwory:

I. Krasicki, *Mikołaja Doświadczyńskiego przypadki* i *Pan Podstoli* oraz teksty z antologii *Wokół „Doświadczyńskiego”*.

M.D. Krajewski, *Podolanka*, *Wojciech Zdarzyński przypadki swoje opisujący*.

M. Wirtemberska, *Malwina*, *czyli domyślność serca*.

K. Hoffmanowa, *Dziennik Franciszki Krasieńskiej* lub *Listy Elżbiety Rzeczyckiej*.

A. Mostowska, *Strach w zameczku* lub inna powieść.

J. Potocki, *Rękopis znaleziony w Saragossie*.

F. Skarbek, *Pan Antoni* lub *Podróż bez celu*.

Źródła pomocnicze:

D. Defoe, *Robinson Crusoe*.

D. Diderot, *Kubuś Fatalista i jego pan*.

D. Diderot, *Pochwała Richardsona*.

J.F. Marmontel, *Szkic o powieściach rozpatrywanych od strony moralności*, w: *Europejskie źródła myśli estetycznoliterackiej polskiego Oświecenia*, oprac.

T. Koskiewiczowa i Z. Goliński, Warszawa 1997.

H. Fielding, *Historia życia Toma Jonesa*.

J.W. Goethe, *Cierpienia młodego Wertera*, *Lata wędrówki Wilhelma Meistra*.

I. Krasicki, *Romanse*, w: tenże, *Uwagi*, wstęp i oprac. Z. Libera, Warszawa 1997.

A.R. Lesage, *Przypadki Idziego Blasa*.

M.G. Lewis, *Mnich* (lub H. Walpole, *Zamczysko w Otranto*).

Ch.L. Montesquieu, *Listy perskie*.

A.E. Prévost, *Historia Manon Lescaut i kawalera des Grieux*.

J.J. Rousseau – fragmenty *Nowej Heloizy i Emila*.

L. Sterne, *Życie i myśli JW Pana Tristrama Shandy i Podróż sentymentalna*.

J. Swift, *Podróże Guliwera*.

Wolter, *Kandyd*.

Opracowania:

- A. Aleksandrowicz, *Z kręgu Marii Wirtemberskiej*, t. 1, Warszawa 1978, rozdz. 1, 2, 3, s. 7–36.
- M. Bachtin, *Powieść wychowawcza i jej znaczenie w historii realizmu*, w: tenże, *Estetyka twórczości słownej*, Warszawa 1986.
- K. Bartoszyński, *O powieściach Fryderyka Skarbka*, Warszawa 1963, rozdz. *W kręgu powieści „czulej” oraz „Pan Antoni”, czyli sprawa narracji*.
- R. Caillois, *Dzieje człowieka i książki*, w: tenże, *Odpowiedzialność i styl*, Warszawa 1967 (o Janie Potockim).
- J. Jackl, *Wokół „Doświadczyńskiego”*, Warszawa 1969 (przedmowa i antologia).
- M. Jasińska, *Narrator w powieści przedromantycznej 1776–1831*, Warszawa 1965.
- W. Kayser, *Powstanie i rozwój powieści nowoczesnej*, „Przegląd Humanistyczny” 1960, nr 1.
- M. Klimowicz, *Oświecenie*, Warszawa 1972 (lub wyd. nast.), s. 141–145, s. 222–234.
- I. Maciejewska, *Narracja w polskim romansie barokowym*, Olsztyn 2001.
- Z. Sinko, *Powiastrka w oświeceniu stanisławowskim*, Wrocław 1982.
- M. Klimowicz, *Wstęp*, w: I. Krasicki, *Mikołaja Doświadczyńskiego przypadki*, Wrocław 1974, BN, s. I, nr 41.
- T. Kostkiewiczowa, *Mikołaja Doświadczyńskiego przypadki – propozycja lektury*, w: *Studia o Krasickim*, Warszawa 1997.
- J. Ryba, *Osobliwe arcydzieło – „Rękopis znaleziony w Saragossie” Jana Potockiego*, w: *Powieść polska XIX wieku*, red. L. Ludorowski, Lublin 1992.
- Z. Sinko, *Powieść zachodnioeuropejska w kulturze literackiej polskiego oświecenia*, Wrocław 1968, r. I (*Gatunek pogardzany*) i r. II (*Sądy Oświecenia o dawnym romansie i nowej powieści*).
- Słownik literatury polskiego Oświecenia*, red. T. Kostkiewiczowa, Wrocław 1977, wyd. 2, Wrocław 1991 (szczególnie hasła: *Powieść, Powiastrka, Bohater literacki, Sternizm, Russoizm, Gotycyzm*).

- E. Szary-Matywiecka, „*Malwina*” czyli głos i pismo w powieści, Warszawa 1994.
- I. Watt, *Narodziny powieści: studia o Defoe’em, Richardsonie i Fieldingu*, tłum. A. Kreczmar, Warszawa 1973.
- A. Witkowska, *Wstęp*, w: *Polski romans sentymentalny*, Wrocław 1971, BN, s. I, nr 206.
- G. Zając, *Fabula powieści polskiego oświecenia*, Kraków 2002.

XX. STANISŁAW TREMBECKI. *SOFIJÓWKA* – POEMAT OGRODOWY

— Poemat opisowy w XVIII w. – tradycja i osiemnastowieczna współczesność; poematy ogrodowe; inspiracje filozoficzne; wątki etyczne; poematy wobec osiągnięć nauki.

— Okoliczności powstania *Sofijówki*: autor, twórcy ogrodu, bohaterowie, tajemnice salonów Tulczyna. Spadkobiercy i rozbitkowie Oświecenia.

— Poemat: historia i pejzaż, mit i natura; biografia – źródło więzi z historią i naturą. Wątki polityczne – panslawizm; wątki libertyńskie; panegiryzm.

— Ogród jako przestrzeń kultury – ocalenie klasyka w świecie chaosu; kompozycja poematu – kompozycja ogrodu; przynależność gatunkowa – poemat opisowy bez opisów?

— Budowa poematu; fabularność i świat przedstawiony; przemiany narratora. Elementy liryczne i epickie. Język poematu. Rola mitologii. Literacki program poematu.

— Mickiewiczowska recepcja *Sofijówki*; romantycy o Trembeckim.

Utwory:

St. Trembecki, *Sofijówka*, wyd. J. Snopek, Warszawa 2000.

St. Trembecki, *Pisma wszystkie*, oprac. J. Kott, t. 1–2, Warszawa 1953. *Sofijówka* znajduje się w t. 2. (**Uwaga:** w tym wydaniu zamieszczono pod nazwiskiem Trembeckiego także utwory kilku innych autorów piszących w XVIII w.!!!).

Opracowania:

P. Bukowiec, *Jak nie zgubić się w ogrodzie, czyli o „Sofijówce” Stanisława Trembeckiego*, „Teksty Drugie” 2009, nr 1/2.

M. Cieński, *Przekształcanie pejzażu rzeczywistego w ogrodowym poemacie opisywonym*, w: tenże, *Pejzaże oświeconych. Sposoby przedstawiania krajobrazu w literaturze polskiej w latach 1770–1830*, Wrocław 2000.

T. Kostkiewiczowa, *Z problematyki gatunkowej polskiego poematu opisowego*,

HISTORIA LITERATURY: OŚWIECENIE

w: Styl i kompozycja. Konferencje teoretycznoliterackie w Toruniu i Ustroniu, red. J. Trzynałowski, Wrocław 1965.

A. Nasiłowska, Poezja opisowa Stanisława Trembeckiego, Wrocław 1990.

R. Przybylski, Klasycyzm, czyli Prawdziwy koniec Królestwa Polskiego, Warszawa 1983 lub wyd. nast., cz. II, rozdz. 2: Rozpacz libertyna.

A. Witkowska, hasło *Poemat opisowy*, w: *Słownik literatury polskiego Oświecenia*, red. T. Kostkiewiczowa, Wrocław 1991.

K. Mrowcewicz, *Ogród ze słów: „Sofijówka”*, w: *Czytanie Trembeckiego*, [cz.] 1, pod redakcją J. Snopka, W. Kaliszewskiego i B. Mazurkowej, Warszawa 2016, s. 345-358.

XXI. JAN POTOCKI

— Biografia i twórczość - najnowsze badania nad życiem Potockiego i tekstem *Rękopisu znalezione w Saragossie*.

— Pisarstwo: recepcja; tworzywo - język francuski; proza; znaczenie *Rękopisu znalezione w Saragossie*.

— Twórczość: recepcja; tworzywo – język francuski; proza; znaczenie *Rękopisu znalezione w Saragossie*.

— *Parady*: badania polskie i obce; fenomen polskiego oświecenia.

— Pisarz i epoka: idee społeczne oświecenia – krytyka religii objawionej, nowa antropologia; zainteresowania naukowe Potockiego; lot balonem; samobójcza śmierć.

— *Podróże*: narracja i technika opisu; rekonstrukcja: pejzaże, obyczaje, pojęcia; pasja etnograficzna; kultura obca: rozumienie i tolerancja; wątki fabularne: „powieści: orientalne, wątki filozoficzne.

— *Rękopis znaleziony w Saragossie*: powieść fantastyczno-filozoficzna; narracja: konstrukcja szkatułkowa a tradycja nowelistyki wschodniej; wobec powieści grozy: wyobrażenia gotycka – makabra i erotyzm, przestrzeń i pejzaż; wobec powieści lotrzykowskiej: żywioł obyczajowy; w duchu rokoka: wielość form – względność prawd; tekst jako traktat: próba materializmu; destrukcja wartości?; adaptacja filmowa Wojciecha Hasa.

— *Parady*: europejskie konteksty; tradycja komedii dell'arte; ironia i groteska; elementy parodii; dystans wobec konwencji; błyskotliwy styl.

Utwory:

Parady, tłum. J. Modrzejewski, oprac. L. Kukulski, Warszawa 1966.

Podróże, oprac. L. Kukulski, Warszawa 1959.

Rękopis znaleziony w Saragossie, oprac. F. Rosset i D. Triaire, nowe tłumaczenie ostatniej wersji autorskiej z 1810 roku A. Wasilewska, Kraków 2015.

Por. także wcześniej znaną wersję tekstu - *Rękopis znaleziony w Saragossie*, przeł. E. Chojecki, oprac. L. Kukulski, t. 1-2, Warszawa 1976 (lub wyd. nast.).

Opracowania (do wyboru):

K. Bartoszyński, O budowie i znaczeniu „Rękopisu znalezione w Saragossie”, „Pamiętnik Literacki” 1989, z. 2.

K. Bartoszyński, „*Rękopis znaleziony w Saragossie*” – szkatułka i powieść, w: *tenże*, Powieść w świecie literackości, Warszawa 1991.

HISTORIA LITERATURY: OŚWIECENIE

- R. Caillois, *Dzieje człowieka i książki: hrabia Jan Potocki i „Rękopis znaleziony w Saragossie”*, w: tenże, *Odpowiedzialność i styl*, tłum. L. Kukulski, Warszawa 1967.
- M. Janion, *Zbójcy i upiory*, w: tenże, *Romantyzm, rewolucja, marksizm*, Gdańsk 1972 (lub przedruk rozprawy w jej *Pracach wybranych*).
- T. Kostkiewiczowa, *Proza Jana Potockiego*, w: tenże, *Klasycyzm, sentymentalizm, rokoko. Szkice o prądach literackich polskiego oświecenia*, Warszawa 1975 (i wyd. nast.).
- A. Kroh, *Jan Potocki. Daleka podróż*, Warszawa 2007.
- J. Krzyżanowski, *Dziewica-trup. Z motywów makabrycznych w literaturze polskiej*, w: tenże, *Paralele*, wyd. 3, Warszawa 1977.
- Jan Potocki. Nie tylko o biografii. Rozmowa z Dominikiem Triaire'em*, w: A. Wasilewska, *Od Potockiego do Pereca. Pięć rozmów o literaturze francuskiej*, Gdańsk 2009.
- „Przegląd Humanistyczny” 1972, nr 6, rozprawy: Z. Libera, „Rękopis znaleziony w Saragossie” Jana Potockiego na tle polskiej kultury literackiej XVIII wieku; M. Żurowski, *Artyzm i sens „Rękopisu znalezionego w Saragossie”*.
- F. Rosset, *W muzeum gatunków literackich. Jana Potockiego „Rękopis znaleziony w Saragossie”*, „Pamiętnik Literacki” 1985, z. 1.
- F. Rosset, D. Triaire, *Jan Potocki. Biografia*, tłum. A. Wasilewska, Warszawa 2006.
- F. Rosset i D. Triaire, *Z Warszawy do Saragossy. Jan Potocki i jego dzieło*, tłum. A. Wasilewska, Warszawa 2005.
- J. Ryba, *Jan Potocki*, w zbiorze: *Pisarze polskiego oświecenia*, t. 2, Warszawa 1994.
- J. Ryba, *Jana Potockiego tetralogia o szczęściu*, „Pamiętnik Literacki” 1980, z. 2.
- J. Ryba, *Motywy podróżnicze w twórczości Jana Potockiego*, Wrocław 1993.
- J. Ryba, *Osobliwe arcydzieło – „Rękopis znaleziony w Saragossie” Jana Potockiego*, w zbiorze: *Powieść polska XIX wieku*, red. L. Ludorowski, Lublin 1992.
- J. Ziętarska, *Relacje Jana Potockiego z Turcji, Egiptu i Maroka na tle piśmiennictwa podróżniczego doby Oświecenia*, „Przegląd Humanistyczny” 1973, nr 1.

XXII. IGNACY KRASICKI (1735-1801)**Temat konkursowy z lat poprzednich****Część 1. Generalia:**

- Życiowa i literacka edukacja Krasickiego (gdzie i jak zapoznawał się poeta z ideałami epoki i klasycystyczną koncepcją literatury).
- Jak oceniał Krasicki w swej poezji świat połowy XVIII w.?
- Hierarchia wartości społecznych i moralnych zawarta w wierszach Krasickiego.

— Gatunki poetyckie w twórczości Krasickiego a klasycystyczny system gatunkowy.

— Rola komizmu w *Monachomachii* i w satyrach.

— Jakie zjawiska i w jaki sposób piętnował Krasicki w satyrach?

— Swoistość filozofii życiowej i artystycznego kształtu bajek Krasickiego na tle europejskiej i polskiej tradycji gatunku.

— Krasicki jako liryk: główne motywy jego refleksji o świecie i człowieku.

— Najważniejsze właściwości języka poezji Krasickiego.

— Miejsce gatunków prozatorskich w twórczości „księcia poetów”.

Utwory:

Twórczość Krasickiego w możliwie najszerszym zakresie, ze szczególnym uwzględnieniem poematów heroikomicznych, satyr, listów poetyckich, bajek, wierszy różnych, wierszy z prozą, *Mikołaja Doświadczyńskiego przypadków* (w zakresie twórczości poetyckiej szczególnie polecane edycje: I. Krasicki, *Pisma poetyckie*, oprac. Z. Goliński, t. 1–2, Warszawa 1976; I. Krasicki, *Dzieła wybrane*, oprac. Z. Goliński, t. 1–2, Warszawa 1989, I. Krasicki, *Dzieła zebrane*, t. 1: *Poematy*, oprac. Z. Goliński, Wrocław 1998, a także I. Krasicki, *Pisma wybrane*, red. T. Mikulski, t. 1–4, Warszawa 1954 oraz wydania w serii I „Biblioteki Narodowej”; I. Krasicki, *Uwagi*, oprac. Z. Libera, Warszawa 1997; I. Krasicki, *Rozmowy zmarłych*, oprac. Z. Libera, Warszawa 1987.

Opracowania:

J. Abramowska, *„Bajki i przypowieści” Krasickiego czyli krytyka sztuki sądzieńia*, „Pamiętnik Literacki” 1972, z. 1.

W. Borowy, *Krasicki*, w: *O poezji polskiej w wieku XVIII*, wyd. 2, Warszawa 1978.

T. Chachulski, *Na dom w Heilsbergu*, w: tenże, *Opóźnione pokolenie. Studia o recepcji „głębokiej” Jana Kochanowskiego w XVIII wieku*, Warszawa 2006.

R. Doktor, *Krasicki nasz powszedni*, Lublin 2011.

Z. Goliński, *Wstęp*, w: I. Krasicki, *Monachomachia i Antymonachomachia*, Wrocław 1969, BN, s. I, nr 197.

Z. Goliński, *Wstęp*, w: I. Krasicki, *Bajki*, Wrocław 1975, BN, s. I, nr 220.

Z. Goliński, *Ignacy Krasicki. Biografia*, Warszawa 1979 lub wyd. nast.

Z. Goliński, *Kalendarz życia i twórczości Ignacego Krasickiego*, do druku przygot. M. Górską, t. 1–2, Poznań 2011.

S. Graciotti, *Wstęp*, w: I. Krasicki, *Wybór liryków*, Wrocław 1985, BN, s. I, nr 252. *Ignacy Krasicki. Nowe spojrzenia*, red. Z. Goliński, T. Kostkiewiczowa, K. Stasiewicz, Warszawa 2001.

- J. Kleiner, *O Krasickim i o Fredrze. Dziesięć rozpraw*, Wrocław 1956 (studia o satyrach i bajkach).
- M. Klimowicz, *Wstęp*, w: I. Krasicki, *Mikołaja Doświadczynskiego przypadki*, wyd. VII zmienione, Wrocław 1975, BN, s. I, nr 41.
- T. Kostkiewiczowa, *Klasycyzm*, w: taż, *Klasycyzm, sentymentalizm, rokoko*, Warszawa 1975 (lub wyd. nast.).
- T. Kostkiewiczowa, *Studia o Krasickim*, Warszawa 1997.
- T. Kostkiewiczowa, *Ignacego Krasickiego „Wiersze z prozą”, „Wiek Oświecenia” 18, 2002.*
- W. Maciąg, *Życie Ignacego Krasickiego: zapisy i domysły*, Warszawa 1984.
- M. Parkitny, *Ignacy Krasicki w kręgu opozycji dawność-teraźniejszość*, „Wiek Oświecenia” 18, 2002.
- S. Pietraszko, *Doktryna literacka polskiego klasycyzmu*, Wrocław 1966, s. 510–515, s. 552–607.
- J.T. Pokrzywniak, *Ignacy Krasicki*, Warszawa 1992.
- J.T. Pokrzywniak, *Ignacy Krasicki*, w: *Pisarze polskiego oświecenia*, red. T. Kostkiewiczowa i Z. Goliński, t. 1, Warszawa 1992.
- J.T. Pokrzywniak, *Wstęp*, w: I. Krasicki, *Satyry i listy*, Wrocław 1988, BN, s. I, nr 252.
- J.T. Pokrzywniak, *Treści religijne w twórczości Ignacego Krasickiego*, w: *Motywy religijne w twórczości pisarzy polskiego Oświecenia*, red. T. Kostkiewiczowa, Lublin 1995.
- R. Przybylski, *Katabaza Księcia Arcybiskupa Warmińskiego*, w: tenże, *Klasycyzm, czyli prawdziwy koniec Królestwa Polskiego*, Warszawa 1983 (lub nast. wyd.).
- A. Wierzbicka, *O gramatyce „Bajek i przypowieści” Krasickiego*, „Pamiętnik Literacki” 1961, z. 2.
- R. Wołoszyński, *Tadeusza Mikulskiego rozprawa o hymnie „Święta miłości kochanej ojczyzny”*, „Pamiętnik Literacki” 1959, z. 3–4.

Część 2. do wyboru punkt A, B, C

A. „Na co rozum zda się?”

Bajki XBW – oświeceniowe arcydzieło

— Tradycja gatunku: antyk, Europa nowożytna, wątki orientalne; bajka w dawnej Polsce. Poetyka i „filozofia” gatunku, odmiany gatunkowe (bajka epigramatyczna, narracyjna), gatunki pokrewne. J. de La Fontaine i G.E. Lessing.

— Oświeceniowa kariera bajki – powody atrakcyjności, autorzy, rodzaje bajek (polityczna, „czuła”, filozoficzna itp.)

— Co to jest arcydzieło? (Por. opis tej kategorii np. w najnowszym *Słowniku terminów literackich*, red. J. Sławiński, Wrocław 1998).

Bajki i przypowieści

— Spójny zbiór, zasady budowy, układ kompozycyjny. Rola i znaczenie tytułu, motto i wierszy poprzedzających (*Do dzieci, Wstęp do bajek*).

— „Bajka Krasickiego” – gatunek osobny? Cechy charakterystyczne. Budowa bajek Krasickiego, ironia, różnorodność rozmiarów, zwięzłość, „filozoficzność”; bohaterowie – zachwianie znaczenia utartych znaków alegorycznych (starość = mądrość, ubóstwo = cnota); sposób prezentacji morału.

— Bajka – gatunek moralistyczny. Bohaterowie Krasickiego: kto ma rację, a kto się myli? Po czyjej stronie staje Krasicki? Główne wątki bajek: dobro i zło, meandry ludzkiego poznania, prawo silniejszego, potrzeba wolności, pytaniami o ludzką naturę.

— Człowiek wśród innych: pytania o społeczeństwo, o relacje międzyludzkie, bezwzględny nakaz właściwego rozpoznania swojego miejsca w świecie. Oczywiście zła. Klasycystyczna koncepcja ludzkiej natury wobec etyki indywidualnej i społecznej; wobec wysiłków dydaktycznych i moralizatorskich polskiego oświecenia. Lustro jako miara prawdy. Zasada umiaru, złoty środek jako recepta na życie. Głos Krasickiego: „taki widzę świat”. Propozycje Krasickiego w sprawach wielkich dyskusji filozoficznych epoki.

— *Bajki nowe* – podobieństwa i różnice wobec wcześniejszego zbioru: odmiennosc postaci gatunkowej, sądów i tez, stosunku do bohaterów, charakteru przesłania.

Utwory:

I. Krasicki, *Dzieła wybrane*, oprac. Z. Goliński, t. 1 – 2, Warszawa 1989, t. 1, lub nast. wyd. całości dzieł literackich Krasickiego.

I. Krasicki, *Bajki*, oprac. Z. Goliński, Wrocław 1975, BN, s. I, nr 220.

I. Krasicki, *Bajki i przypowieści. Monachomachia* (Reprodukcja autografu oraz reprodukcja pierwodruku), oprac. Z. Goliński, Wrocław 1976.

Wybór bajek innych poetów polskiego oświecenia, np. F. Karpińskiego, J.U. Niemcewicza, St. Trembeckiego, w: *Antologia bajki polskiej*, oprac. W. Woźnowski, Wrocław 1982, BN, s. I, nr 239.

Opracowania:

J. Abramowska, „*Bajki i przypowieści*” Krasickiego, czyli krytyka sztuki sądzona, „Pamiętnik Literacki” 1972, z. 1.

- J. Abramowska, *Polska bajka ezopowa*, Poznań 1991.
- Mały dyptyk o wolności i prawie (O „Bajkach i przypowieściach” XBW)* w: *Literatura – Historia – Dziedzictwo. Prace ofiarowane Profesor Teresie Kostkiewiczowej*, red. A. Grześkowiak-Krwawicz i T. Chachulski, Warszawa 2006.
- M. Głowiński, T. Kostkiewiczowa, A. Okopień-Sławińska, J. Sławiński, *Słownik terminów literackich*, red. J. Sławiński, Wrocław 1998.
- Z. Goliński, *Bajka*, hasło w: *Słownik literatury polskiego Oświecenia*, red. T. Kostkiewiczowa, Wrocław 1991.
- J. Kleiner, *Krasickiego „Bajki i przypowieści”*, w: tenże, *O Krasickim i o Fredrze. Dziesięć rozpraw*, Warszawa 1956.
- T. Kostkiewiczowa, *Polski wiek światel. Obszary swoistości*, Wrocław 2002, R. IV, s. 330–341.
- A. Wierzbicka, *O gramatyce „Bajek i przypowieści” Krasickiego*, „Pamiętnik Literacki” 1961, z. 2.
- W. Woźnowski, *Dzieje bajki polskiej*, Warszawa 1990.

B. „Satyra prawdę mówi”?

Cechy swoiste i wartości satyr XBW

- Tradycje gatunku: antyczne (Horacy, Juwenalis, Persjusz) i rodzime.
- Satyra w poetykach i traktatach teoretycznoliterackich (Boileau, F.K. Dmochowski, F.N. Golański); satyra a pamflet, paszkwil (satyra imienna).
- Satyra w literaturze polskiej II połowy XVIII w. – najważniejsi przedstawiciele.
- Okoliczności powstania i publikacji pierwszego i drugiego cyklu *Satyr Krasickiego*.
- Jakie wady piętnują satyry Krasickiego, jakie propagują wzorce?
- Bohaterowie satyr – kim są, skąd się wywodzą?
- Podmiot mówiący satyr.
- Adresat satyr.
- Satyry a mit „przodków poczciwych”.
- Swoiste cechy stylu satyr Krasickiego.
- Ironia w satyrach.
- Satyry szczególne: *Palinodia*, *Pochwała głupstwa*, *Pochwała wieku*.
- Satyry Krasickiego w oczach czytelnika schyłku XX w. – czym zaciekawiają, czego uczą?

Utwory:

Pierwszy i drugi cykl *Satyr Krasickiego*. Wybrane satyry A. Naruszewicza

(*Reduty, Wiek zepsuty, Głupstwo*), G. Piotrowskiego, F. Zabłockiego, T.K. Węgierskiego. Przekłady satyr N. Boileau.

Opracowania:

- A. Aleksandrowicz, T. Kostkiewiczowa, hasło: *Satyra*, w: *Słownik literatury polskiego oświecenia*, Wrocław 1991.
- P. Buchwald-Pelcowa, hasło: *Satyra*, w: *Słownik literatury staropolskiej*, red. T. Michałowska, Wrocław 1990 (lub 1998).
- F. K. Dmochowski, *Sztuka rymotwórcza, Pieśń II*, w. 189–292, oprac. S. Pietraszko, Wrocław 1956, BN, s. I, nr 158 lub w: *Oświeceni o literaturze*, oprac. T. Kostkiewiczowa i Z. Goliński, t. 1, Warszawa 1993.
- S. Grzeszczuk, *Wstęp*, w: A. Naruszewicz, *Satyry*, Wrocław 1962, BN, s. I, nr 179.
- J. Kleiner, *Pierwszy cykl „Satyr” Krasickiego i Drugi cykl „Satyr” Krasickiego, w: O Krasickim i Fredrze. Dziesięć rozpraw*, Wrocław 1956.
- J. T. Pokrzywniak, *Wstęp*, w: I. Krasicki, *Satyry i listy*, Wrocław 1988 (lub 1999), BN, s. I, nr 252.

C. Krasickiego pisma prozą

- Krasicki w „Monitorze”: tematy, poglądy, formy wypowiedzi.
- Proza fabularna w oświeceniu europejskim – główne odmiany (powieść przygodowa, edukacyjna, sentymentalna, powieść-traktat).
- Sytuacja powieści w kulturze literackiej XVIII w.
- *Mikołaja Doświadczyńskiego przypadki* wobec powieści europejskiej i tradycji rodzimej.
- Zróżnicowanie stylowe kolejnych ksiąg *Doświadczyńskiego*.
- *Doświadczyński* wobec sarmatyzmu i nowych czasów.
- Problem utopii w *Doświadczyńskim*.
- Potomstwo *Doświadczyńskiego* – rola powieści w rozwoju polskiej prozy fabularnej.
- *Historia* – oryginalność pomysłu, wizja dziejów.
- *Pan Podstoli* – główne składniki ideału obywatela.
- Problematyka *Powieści wschodnich*.
- *Uwagi* – artykuł, esej, dyskurs moralistyczny?
- *Rozmowy zmarłych* – tradycje, problemy, funkcje.
- *Życia zacnych mężów z Plutarcha* i *Na wzór Plutarcha* – wzory osobowe i dyskusje na temat etyki indywidualnej oraz zachowań publicznych.
- Krasicki jako encyklopedysta – *Zbiór potrzebniejszych wiadomości*.
- Krasicki jako kaznodzieja.

Utwory:

- I. Krasicki, Wybór z „Monitora” i *Historia*, w: tenże, *Pisma wybrane*, oprac. Z. Goliński, M. Klimowicz, R. Wołoszyński, Warszawa 1954, t. 3.
- Mikołaja Doświadczyńskiego przypadki*, wyd. M. Klimowicz, Wrocław 1975, BN, s. I, nr 41 lub w: *Dzieła wybrane*, oprac. Z. Goliński, Warszawa 1989, t. 2 (tu też: *Powieści wschodnie, Prawdziwa powieść o kamienicy narożnej w Kukurowcach*).
- Pan Podstoli*, wyd. K. Stasiewicz, Olsztyn 1994.
- Uwagi*, oprac. Z. Libera, Warszawa 1997.
- Rozmowy zmarłych*, oprac. Z. Libera, Warszawa 1987.
- Życia znacznych mężów z Plutarcha oraz Kazania*, w: I. Krasicki, *Dzieła*, Warszawa 1979, t. 5–6 (lub inne wydanie dziewiętnastowieczne).
- J. Jackl, *Wokół „Doświadczyńskiego”*, Warszawa 1969 (antologia i przedmowa).
- D.M. Krajewski, *Wojciech Zdarzyński przypadki swoje opisujący*, wyd. I. Łossowska, Warszawa 1998.
- D.M. Krajewski, *Pani Podczaszyna*, wyd. J. Łossowska, Warszawa 1991.
- A.R. Lesage, *Przypadki Idziego Blasa*; Wolter, *Kandyd*; H. Fielding, *Historia życia Toma Jonesa*; J.W. Goethe, *Lata wędrówki Wilhelma Meistra*.

Opracowania:

- M. Bachtin, *Powieść wychowawcza i jej znaczenie w historii realizmu*, w: tenże, *Estetyka twórczości słownej*, Warszawa 1986.
- K. Dmitruk, *O sztuce pisarskiej Krasickiego*, w: Ignacy Krasicki. *Nowe spojrzenia*, red. Z. Goliński, T. Kostkiewiczowa, K. Stasiewicz, Warszawa 2001.
- S. Graciotti, *Stare i nowe w „Panu Podstolim” Krasickiego i Utopia w dziełach Ignacego Krasickiego*, w: tenże, *Od Renesansu do Oświecenia*, t. 2, Warszawa 1991.
- M. Jasińska, *Narrator w powieści przedromantycznej, 1776–1831*, Warszawa 1965.
- W. Kayser, *Powstanie i rozwój powieści nowoczesnej*, „Przegląd Humanistyczny” 1960, z. 1.
- M. Klimowicz, *Wstęp*, w: I. Krasicki, *Mikołaja Doświadczyńskiego przypadki*, Wrocław 1974, BN, s. I, nr 41.
- T. Kostkiewiczowa, „*Mikołaja Doświadczyńskiego przypadki*” – propozycja lektury, w: taż, *Studia o Krasickim*, Warszawa 1997.

- R. Przybylski, *Katabaza Księcia Arcybiskupa Gnieźnieńskiego*, w: tenże, *Klasyccyzm czyli prawdziwy koniec Królestwa Polskiego*, Warszawa 1983 (lub wyd. nast.).
- W. Pusz, „Zastanowić się potrzeba...” – czyli uwagi o „Uwagach” Ignacego Krasickiego, „Wiek Oświecenia” 18, 2002.
- Z. Sinko, *Powieść zachodnioeuropejska w kulturze literackiej polskiego Oświecenia*, Wrocław 1968, rozdz. 1 (*Gatunek pogardzony*) i rozdz. 2 (*Sądy oświecenia o dawnym romansie i nowej powieści*).
- Z. Sinko, *Powiastrka w oświeceniu stanisławowskim*, Wrocław 1982, rozdz. X.
- Z. Sinko, *Oświeceni wśród Pól Elizejskich. Rozmowy zmarłych. Recepcja – twórczość oryginalna*, Wrocław 1976, zwłaszcza rozdz. VIII i IX.
- Słownik literatury polskiego Oświecenia*, red. T. Kostkiewiczowa, Wrocław 1977 lub wyd. nast. (hasła: *Proza, Powieść, Powiastrka, Bohater literacki, Sterнизм, Russoizm, Utopia*).
- K. Stasiewicz, *Proza Krasickiego*, w: *Ignacy Krasicki. Nowe spojrzenia*, red. Z. Goliński, T. Kostkiewiczowa, K. Stasiewicz, Warszawa 2001.
- I. Stasiewicz-Jasiukowa, *Encyklopedia uniwersalna Księcia Biskupa Warmińskiego i jej rola w edukacji obywatelskiej czasów stanisławowskich*, Warszawa 1994.
- W. Walecki, *Wieczny człowiek. „Historija” Ignacego Krasickiego i jej konteksty kulturowe oraz literackie*, Kraków 1999.
- I. Watt, *Narodziny powieści: Studia o Defoe’em, Richardsonie i Fieldingu*, tłum. A. Kreczmar, Warszawa 1973.